

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Uzlabot un koncentrēt ES starptautisko sadarbību pētniecībā un inovācijā. Stratēģiska pieeja””

COM(2012) 497 final

(2013/C 76/08)

Ziņotājs: **Gerd WOLF**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 304. pantu 2012. gada 14. septembrī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Uzlabot un koncentrēt ES starptautisko sadarbību pētniecībā un inovācijā. Stratēģiska pieeja””

COM(2012) 497 final.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2013. gada 8. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 486. plenārajā sesijā, kas notika 2013. gada 16. un 17. janvārī (16. janvāra sēdē), ar 133 balsīm par, 1 balsi pret un 2 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Kopsavilkums

1.1 Pētniecībā un inovācijā gūtie panākumi nosaka Eiropas konkurētspēju pasaulē, proti, veido nodarbinātības, sociālo pakalpojumu un labklājības pamatu. Programma “Apvārsnis 2020” aptver šajā jomā paredzētos veicināšanas pasākumus, kas Eiropas Savienībai steidzami jāīsteno. Viens no programmas aspektiem ir starptautiskā sadarbība ar partneriem tajās valstīs, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis.

1.2 Starptautiskā sadarbība zinātnē un inovācijā visaptveroši un pozitīvi ietekmē attīstību šādā sadarbībā iesaistītajās valstīs un tautu savstarpējo saprašanu.

1.3 Taču to, kāds būs starptautiskās sadarbības devums Eiropai, būtiski ietekmē Eiropas pētniecības telpas pievilcība un attiecīgo Eiropas universitāšu, pētniecības iestāžu un uzņēmumu, tostarp mazo un vidējo uzņēmumu (MVU), prestižs un veikspēja. Lai to nodrošinātu, Eiropas Savienībai no savas puses ir jārada vajadzīgie priekšnosacījumi, un tas ir viens no stratēģijas “Eiropa 2020” pamatmērķiem.

1.4 Tāpēc, ņemot vērā pašreizējo finanšu un ekonomikas krīzi, vēl jo svarīgāk ir īstenot anticiklisku ES atbalsta politiku un, izmantojot visus finanšu un strukturālos līdzekļus, stiprināt Eiropas pētniecības telpu, tās pamatus un starptautisko dimensiju, veicināt tās pievilcīgumu un nepieļaut tai paredzētā finansējuma samazināšanu. Nav pieļaujams, ka dažādu interešu konfliktu dēļ sākas spēlēšanās ar programmas “Apvārsnis 2020” budžetu.

1.5 Slēdzot pamatnolīgumus ar partnervalstīm, galvenais mērķis ir nodrošināt līdzvērtīgus konkurences apstākļus un abu pušu tiesību un pienākumu vienlīdzību. Taču ar ES noteikumiem sadarbības partneri nebūtu jāierobežo vairāk nekā vajadzīgs, lai nodrošinātu ES interešu aizsardzību. Jaunrade nav iedomājama bez brīvības!

1.6 Saskaņā ar subsidiaritātes principu sadarbības nolīgumi, kas saistīti ar projektu īstenošanu, būtu jāslēdz tām ieinteresētajām personām, kas ir iesaistītas attiecīgajā sadarbības projektā, vai organizācijām, kurām jāuzņemas atbildība par projekta īstenošanu.

1.7 Infrastruktūras un demonstrācijas projekti var būt tik lieli, ka tie pārsniedz vienas dalībvalsts — iespējams, pat visas ES — veikspēju un arī izmantošanas iespējas, un tādēļ iespējams, ka to īstenošanā tieši jāiesaistās Komisijai.

1.8 Panākumu priekšnosacījums ir uzticamība, nepārtrauktība un līdzekļi neparedzētiem gadījumiem visā sadarbības projektu īstenošanas gaitā. Tāpēc ir jāveic īpaši pasākumi. Jānodrošina un jāveicina arī patiekama iesaistīto speciālistu mobilitāte.

1.9 Starptautiska sadarbība nav pašmērķis, bet tajā iesaistās darba ņēmēji un tā jāsāk, ja paredzams, ka tā radīs pievienoto vērtību. Tā nedrīkst kļūt par Komisijas līdzekli ārpolitikas īstenošanai.

1.10 Būtu jānodrošina, ka pamatmērķis ir ES interešu aizsardzība, kā arī Eiropas pētniecības telpas pilnveidošana un Eiropas inovācijas spēju uzlabošana. Tāpēc ar ES līdzekļiem veicinātā sadarbība ar partneriem attīstības valstīs būtu galvenokārt jāfinansē no palīdzībai attīstības jomā paredzētajiem budžetiem.

1.11 Eiropas sadarbības partneriem būtisks ekonomisks trūkums ir tas, ka joprojām nav ieviests ES patents, kas nodrošina intelektuālā īpašuma aizsardzību. Komiteja rosina Parlamentu, Komisiju un Padomi atbalstīt paredzēto virzību uz Eiropas patentu, kam ir vienots spēks, un beidzot rast izeju no strupceļa. Šajā sakarā Eiropas Savienībā arī būtu jāievieš labvēlības periods.

1.12 Lai iegūtu informāciju par stratēģiskās pieejas īstenošanu, nav jārada jauni instrumenti, bet jānodrošina, ka to, piemēram, var iegūt no Eiropas pusgadā veiktajiem apsekojumiem.

2. Komisijas paziņojuma kopsavilkums

2.1 Paziņojumā minēti starptautiskās sadarbības pētniecībā, izstrādē un inovācijā motīvi un stratēģiskie mērķi, kā arī dažas šīs sadarbības procedūras. Runa ir par sadarbību ar partneriem no valstīm, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis.

2.2 Paziņojumā minēti šādi mērķi:

- a) **stiprināt Savienības izcilību un pievilcību pētniecības un inovāciju jomā, kā arī tās ekonomisko un rūpniecisko konkurētspēju**, piekļūstot ārējiem zināšanu avotiem, piesaistot Savienībai talantus un ieguldījumus, atvieglojot piekļuvi jauniem un potenciāliem tirgiem un vienojoties par kopīgu praksi, kā veicami pētījumi un izmantojami rezultāti;
- b) **risināt pasaules mēroga sabiedrības problēmas**, ātrāk izstrādājot un ieviešot efektīvus risinājumus un optimizējot pētniecības infrastruktūru izmantošanu;
- c) **atbalstīt Savienības ārpolitiku**, cieši koordinējot to ar paplašināšanās, kaimiņattiecību, tirdzniecības politiku, kopējo ārpolitiku un drošības politiku (KĀDP), humānās palīdzības un attīstības politiku un padarot pētniecību un inovācijas par visaptverošas ārējo pasākumu paketes neatņemamu daļu.

2.3 Jauno stratēģisko pieeju starptautiskajai sadarbībai pētniecības un inovācijas jomā raksturo:

- “Apvārsnis 2020” pilnīga atvērtība trešo valstu dalībniekiem, lai Eiropas pētnieki var sadarboties ar labākajiem zinātniekiem visā pasaulē;
- mērķtiecīga starptautiskā sadarbība vajadzīgajā mērogā un darbības jomā, lai maksimāli palielinātu ietekmi;
- daudzgadu plānu izstrāde sadarbībai ar galvenajām partnervalstīm un reģioniem;
- partnerības stiprināšana starp Komisiju, dalībvalstīm un attiecīgajām ieinteresētajām personām;
- starptautiskās sadarbības pētniecībā un inovācijā kopēju principu veicināšana;
- Savienības nozīmes palielināšana starptautiskajās organizācijās un daudzpusējos forumos;
- īstenošanas, pārvaldības, uzraudzības un novērtēšanas uzlabošana.

3. Komitejas vispārīgas piezīmes.

3.1 Pētniecībā un inovācijā gūtie panākumi nosaka Eiropas konkurētspēju pasaulē, proti, veido nodarbinātības, sociālo pakalpojumu un labklājības pamatu. Programma “Apvārsnis 2020” aptver šajā jomā paredzētos veicināšanas pasākumus, kas Eiropas Komisijai steidzami jāīsteno. Starptautiskā sadarbība ir viens no programmas “Apvārsnis 2020” aspektiem.

3.2 Starptautiskā sadarbība pētniecībā un inovācijā visaptveroši un pozitīvi ietekmē attīstību šādā sadarbībā iesaistītajās valstīs un tautu savstarpējo saprašanos. Tas attiecas ne tikai uz Eiropas pētniecības telpu, bet arī uz visu pasauli un tātad arī uz šajā atzinumā aplūkoto tematu. Komiteja vēlreiz norāda uz saviem iepriekšējiem ieteikumiem, kas attiecas uz šo tematu ⁽¹⁾.

(1) Skatīt OV C 306, 16.12.2009., 13. lpp.

3.3 Komiteja tāpēc atzinīgi vērtē Komisijas jauno paziņojumu un pamatā atbalsta tajā izvirzītos mērķus un minētos argumentus.

3.4 To, kādas būs ES pozīcijas sarunās par partnerību uzsākšanu un kāds būs starptautiskās sadarbības devums Eiropas Savienībai, būtiski ietekmē Eiropas pētniecības telpas pievilcība, attiecīgo Eiropas universitāšu un pētniecības iestāžu prestižs un veikspēja un uzņēmumu, tostarp mazo un vidējo uzņēmumu (MVU), inovācijas spējas.

3.5 Lai to nodrošinātu, Eiropas Savienībai ir jārada vajadzīgie priekšnosacījumi no savas puses, un tas ir viens no stratēģijas "Eiropa 2020" pamatmērķiem. Tāpēc, ņemot vērā pašreizējo finanšu un ekonomikas krīzi, vēl jo svarīgāk ir īstenot anticiklisku ES atbalsta politiku, proti nesamazināt finansējumu, bet, izmantojot visus finanšu un strukturālos līdzekļus, stiprināt Eiropas pētniecības telpu, tās pamatus un ārējo dimensiju un panākt, ka tā kļūst pievilcīga. Tieši tāpēc programmas "Apvārsnis 2020" budžetam ir jābūt vismaz tik lielam, kā to ierosinājusi Komisija. Tāpēc Komiteja atkārtoti tās vairākkārt izteikto lūgumu Eiropas Parlamentam un Padomei nepieļaut šā budžeta samazinājumus un, risinot interešu konfliktus, nespēlēties ar programmas "Apvārsnis 2020" budžetu.

3.6 Visās dalībvalstīs pētniecība un inovācija nav vienlīdz veiksmīga. Komiteja vēlreiz norāda uz tās vairākkārt izteikto ierosmi, ka tajās dalībvalstīs, kuras atrodas Eiropas pētniecības telpā un kurām pašlaik nav pietiekami daudz izcilu pētniecības iestāžu un inovācijas centru, ar struktūrfondu un Kohēzijas fonda palīdzību šis trūkums steidzami ir jānovērš un, veiksmīgi īstenojot veicināšanas un ekonomikas politiku, ir jānodrošina pietiekami liels izcilu pētnieku skaits un jāattīsta radoša uzņēmējdarbība; Tikai tā var īstenot lietderīgo iniciatīvu "Teaming of Excellence" ⁽²⁾. Tāpēc Komiteja aicina arī visas dalībvalstis (un attiecīgos gadījumos arī privāto sektoru) beidzot īstenot Lisabonas stratēģijas mērķus, kas tagad ir iekļauti stratēģijā "Eiropa 2020", un 3 % no IKP paredzēt pētniecībai un izstrādei.

3.7 Komisijas izvirzītais mērķis ir "Apvārsnis 2020" pilnīga atvērība trešo valstu dalībniekiem, ļaujot Eiropas pētniekiem sadarboties ar labākajiem prātiem visā pasaulē". Šī iespēja, protams, pastāv ⁽³⁾ jau daudzus gadu desmitus, un to arī aktīvi

izmanto. Tāpēc Komisijai pašreizējais stāvoklis būtu jāraksturo skaidrāk. Tai būtu jānorāda, ar kādiem jauniem līdzekļiem tā grib nodrošināt papildu brīvības, kādas jaunas darbības tā paredzējusi atļaut un finansiāli atbalstīt.

3.8 Komisija ierosina, ka svarīgi pasākumi, ar kuriem atbalstīt veiksmīgu starptautisku sadarbību, būs pamatnolīgumu ar iespējamām partnervalstīm noslēgšana. Komiteja uzskata, ka šādi nolīgumi galvenokārt jāslēdz ar rūpnieciski attīstītām valstīm, kuras ir īpaši novatoriskas, veiksmīgas un spējīgas. Slēdzot pamatnolīgumus — tāpat kā slēdzot brīvās tirdzniecības nolīgumus — pamatmērķis ir nodrošināt līdzvērtīgus konkurences apstākļus un abu pušu tiesību un pienākumu vienlīdzību. Taču ar ES noteikumiem iespējamie sadarbības partneri nebūtu jāierobežo vairāk nekā vajadzīgs, lai nodrošinātu ES interešu aizsardzību.

3.9 Pamatnolīgumos jāizvairās no nelietderīgiem apsvērumiem un ietekmes un jānodrošina pietiekama elastība un brīvība, lai varētu slēgt līgumus, kas attiecīgajos gadījumos un apstākļos ir vispiemērotākie. Jaunrade nav iedomājama bez brīvības!

3.10 Īpaši svarīgi ir nodrošināt pietiekamu uzticamību, nepārtrauktību un līdzekļus neparedzētiem gadījumiem visā sadarbības projektu īstenošana gaitā. Tas ir grūts uzdevums, un tāpēc ir jāveic īpaši pasākumi.

3.11 Saskaņā ar subsidiaritātes principu sadarbības nolīgumi būtu jāslēdz tām ieinteresētajām personām, kas ir iesaistītas attiecīgajā sadarbības projektā, vai organizācijām, kurām jāuzņemas atbildība par projekta īstenošanu.

3.12 Savukārt Komisijai būtu tieši jāiesaistās tikai tādos gadījumos (piemēram, lielos zinātnes un tehnikas projektos), kad vienas dalībvalsts, viena uzņēmuma vai vienas pētniecības iestādes potenciāls nav pietiekams, un šādos gadījumos tai arī būtu jāuzņemas atbildība par projekta īstenošanu. Komiteja atgādina ⁽⁴⁾, ka jo īpaši infrastruktūras un demonstrācijas projekti var būt tik lieli, ka tie pārsniedz vienas dalībvalsts — iespējams, pat visas ES — veikspēju un arī izmantošanas iespējas, un tādēļ to īstenošanā aktīvāk jāiesaistās Komisijai.

⁽²⁾ Skatīt, piemēram, Peter Gruss viedokli izdevumā "MaxPlanckForschung 3/12", 6. lpp., ISSN 1616-4172.

⁽³⁾ Skatīt OV C 306, 16.12.2009., 13. lpp., 3.2. punkts.

⁽⁴⁾ Skatīt OV C 181, 21.06.2012., 111. lpp., 4.3.1. punkts.

3.13 Jānorāda arī, ka vairums starptautiskās sadarbības veidu attīstās, pētniekiem, inženieriem, pētnieku grupām, uzņēmumiem, tostarp MVU, vai pētniecības organizācijām veidojot personīgus sakarus, kuri parasti rodas starptautiskās konferencēs vai gadatirgos un kurus tur arī stiprina. Ir jāvelta uzmanība šiem pašorganizācijas veidiem, kas ir atzinīgi jānovērtē, jāizmanto un vairāk jāatbalsta. Komiteja pauž nožēlu, ka pret tās vairākkārtējiem ieteikumiem šajā jomā Komisija līdz šim nav izrādījusi atsaucību.

3.14 Panākumu priekšnosacījums ir patiekama sadarbības projektos iesaistīto speciālistu mobilitāte. Komisijai būtu jāvelta vairāk uzmanības šim aspektam, ja iespējams, ierosinot noteikumus un veicināšanas modeļus, kas ir līdzīgi tiem, kuri veicina iekšējo mobilitāti Eiropā.

3.15 Komiteja pauž bažas (Komisijas paziņojuma 5. punkts), ka starptautiskā sadarbība varētu kļūt par Komisijas politisko pašmērķi vai par Komisijas līdzekli ārpolitikas īstenošanai. Sadarbība nav pašmērķis, bet, lai varētu sadarboties, ir jāvelta papildu pūles, kuru vērtību nosaka vienīgi uzlabotās un papildinātās zināšanas un prasmes un izstrādātie jauninājumi. Tāpēc sadarbības projektu dalībnieku skaitam jābūt tikai tik lielam, lai varētu radīt pievienoto vērtību.

3.16 Svarīgas ir ne tikai līdzekļu sadales prioritātes, bet arī administratīvais slogs. Kaut arī cerams, ka, īstenojot paredzētos vienkāršošanas pasākumus⁽⁵⁾, programmas "Apvārsnis 2020" administratīvo slogu Eiropas Savienībā varēs samazināt, šī darba veikšanai joprojām tiek atvēlēta būtiska zinātnieku un pētnieku darba laika daļa. Sākot vēl arī starptautisku sadarbību, uz ko varētu attiekties oficiālas procedūras, ļoti iespējams, ka birokrātija atkal palielināsies.

3.17 Bažas raisa arī programmai "Apvārsnis 2020" paredzēto un diemžēl joprojām ierobežoto finanšu līdzekļu izlietošana. Ja tie aizplūst uz trešām valstīm, kas nav ES dalībvalstis, tas automātiski nozīmē, ka tie netiks izlietoti Eiropas Pētniecības telpā. Tāpēc vienmēr ir rūpīgi jāapsver prioritātes, ievērojot arī to, ka ES dalībvalstīm lielas pūles jāvelta atpalcības novēršanai. Tāpēc tāda sadarbība, kura pēc būtības ir palīdzība attīstības jomā, galvenokārt ir jāfinansē no šādai palīdzībai paredzētajiem budžetiem.

3.18 Komisijas paziņojumā minēts arī intelektuālā īpašuma jautājums un norādīts, ka tā risināšanai vajadzīga "Eiropas"

pieeja. Fundamentālo pētījumu jomā galvenais ir atzīt jauna atklājuma vai atziņas hronoloģisko prioritāti. Taču jau pārejas posmā, kad sākas virzība uz izmantošanu, protams, izvirzās jautājums par iespējama izgudrojuma patentējamību.

3.19 Jau gadu desmitiem Eiropas Savienībā šis trūkums nav novērsts, proti, nav ieviests ES patents! Tādēļ palielinās visu ES uzņēmumu un jo īpaši MVU izmaksas, kas ir daudzkārt lielākas nekā to sadarbības partneriem valstīs (piemēram, ASV), kuras nav ES dalībvalstis, vai pat nākas atteikties no patenta, proti, zaudēt iespējas, ko nodrošina aizsardzība ar patentu. Komiteja rosina Parlamentu, Komisiju un Padomi⁽⁶⁾ pilnībā atbalstīt paredzēto virzību uz Eiropas patentu, kam ir vienots spēks, un beidzot rast izeju no strupceļa. Komiteja atzinīgi vērtē Eiropas Parlamenta rezolūcijas šajā jautājumā⁽⁷⁾. Eiropas Savienībā turklāt būtu jāievieš labvēlības periods⁽⁸⁾.

3.19.1 Saistībā ar starptautiskajām kopīgajām tehnoloģiju ierosmēm (*Joint Technology Initiatives*) vēlreiz būtu jāapspriež un jāpārskata noteikumi, kas attiecas uz intelektuālo īpašumu.

4. Komitejas īpašas piezīmes

4.1 Komisija ierosinājusi to valstu sarakstu, kas ir atbilstīgas automatiskajam finansējumam, ierobežot, papildinot pašreizējos atlases kritērijus, kuru pamatā ir tikai NKI uz vienu iedzīvotāju, ar papildu kritēriju, kura pamatā ir kopējais IKP, un tādējādi izslēgt valstis, kuru rādītāji ir virs noteiktās robežvērtības.

4.1.1 Komiteja uzskata, ka būtu jāizvēlas diferencētāka pieeja. Būtu jānosaka, ka svarīgākais kritērijs, lai ES subsidētu sadarbību ar izraudzītiem ES sastāvā neietilpstošu valstu pilsoņiem, ir Eiropas organizāciju, uzņēmumu un MVU, zinātnieku un pētnieku īpaša interese vai vajadzība iegūt papildu zinātību, ko šāda sadarbība var sniegt. Svarīgākais ir atbalstīt Eiropas pētniecības telpu. Ja kādā projektā ir vajadzīgs izcils eksperts no valsts ar lielāku IKP, jānodrošina iespēja viņu finansiāli atbalstīt, ja nav citu iespēju viņa prasmju un zināšanu izmantošanai Eiropas interesēs. Jāparedz, ka svarīgākais pamatprincips ir ES interešu ievērošana!

⁽⁵⁾ Eiropas Savienības Padome, 2011. gada 23. jūnijs – 11328/11.

⁽⁷⁾ <http://www.europarl.europa.eu/news/de/pressroom/content/20121210IPRO4506/html/Parlament-verabschiedet-einheitlichen-EU-Patentschutz>

⁽⁸⁾ Skatīt atzinumu par tematu "Labāka piekļuve zinātniskai informācijai – publiskie ieguldījumi", 3.4. punkts. (Skatīt šā Oficiālā Vēstneša 48. lpp.)

⁽⁵⁾ Skatīt OV C 48, 15.02.2011., 129. lpp. 1.2. punkts.

4.2 Komisija uzskata, ka objektīva informācija ir nepieciešama, lai īstenotu stratēģisko pieeju. Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas pārstāvja mutisko izteikumu, ka paziņojumā ierosinātā statistiskās apkopošana un datu vākšana neradīs papildu slogu un Komisija šiem mērķiem izmantos avotus, kas jau ir tās rīcībā. Komiteja iesaka, piemēram izmantot Eiropas pusgadā savāktos datus ⁽⁹⁾, lai papildus neapgrūtinātu uzņēmējus un pētniekus.

Briselē, 2013. gada 16. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_lv.htm